

Савицька О.І.,
аспірант кафедри фінансів,
Українська академія банківської справи
Національного банку України

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню динаміки основних показників зовнішньоекономічної діяльності Сумської області. Було прораховано основні показники рівня розвитку та збалансованості міжнародної діяльності регіону. Проведено регресійний аналіз та розраховано показник кореляційного зв'язку для виявлення тісної залежності обсягів зовнішньоекономічної діяльності регіону та валового регіонального продукту.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, Сумська область.

Постановка проблеми. Активна участь України у світовій торгівлі та міжнародному співробітництві визначила основний зовнішній вектор розвитку національної економіки загалом та регіональної зокрема. Так, Сумська область знаходиться на прикордонній території України, має потужний виробничий та природо-ресурсний потенціал, що дає можливість реалізувати ефективну зовнішньоекономічну політику. Сумська область співпрацює з понад 90 країнами світу, з якими підтримує зовнішньоекономічні зв'язки. Для визначення напрямів розширення та проведення зовнішньоекономічної політики регіону є надзвичайно важливим проведення детального аналізу показників зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) Сумської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ЗЕД Сумської області займаються такі теоретики, як: С.М. Фролов, Б.І. Сюркало, Л.О. Лісова, П.С. Родіонова, С.А. Кравченко та ін. А також вивченням даної тематики займаються фахівці-практики: Л.М. Матроніч, С.Л. Ніколенко, С.В. Хоменко, О.І. Котельнікова та ін.

Мега статті полягає у визначенні залежності ЗЕД та економічного розвитку регіону.

Вклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна економіка має безпосередній вплив на розвиток України, адже

тенденції до здійснення світової торговельної діяльності свідчать про високу її значимість як зовнішнього фактору, що впливає на розвиток національної економіки. Для підтримання глобалізаційних процесів необхідно відповідати заданому рівню міжнародної торгівлі. Так, у глобалізованому світі досягнення економічного росту залежить від ступеню інтеграції вітчизняних підприємств та їх продуктів у світову економіку, державної підтримки інноваційного, конкурентоспроможного виробництва та підвищення рівня професійної підготовки на ринку зайнятості, наявності макроекономічного та інституціонального середовища сприяння соціальному розвитку та досягненню соціальної справедливості у суспільстві [1]. Конкурентоспроможність української економіки обумовлюється

Рис. 1. Динаміка міжнародної торгівлі та ВВП за 2005–2015 рр.

Джерело: [2, с. 2]

Таблиця 1

Способи розрахунку деяких показників оцінки ЗЕД регіону

Назва показника	Формула розрахунку	Умовні позначення
Експортна квота	$E / ВРП \cdot 100\%$	E – об'єм експорту регіону;
Імпортна квота	$I / ВРП \cdot 100\%$	$ВРП$ – валовий регіональний продукт;
Зовнішньоторговельна квота	$ЗТО / (2 \cdot ВРП) \cdot 100\%$	I – об'єм імпорту регіону;
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	E / I	$ЗТО$ – зовнішньоторговельний оборот регіону;
Коефіцієнт міжнародної конкурентоспроможності (рівновага торговельних зв'язків)	$(E - I) / ЗТО$	$ІЗТО$ – індекс росту зовнішньоторговельного обороту регіону;
Коефіцієнт еластичності зовнішньоторговельного обороту	$ІЗТО / ІВРП$	$ІВРП$ – індекс росту валового регіонального продукту;
Коефіцієнт випередження темпами росту регіонального експорту темпів росту ВРП	$ІЕ / ІВРП$	$ІЕ$ – індекс росту експорту регіону;
Експортний потенціал регіону	$E / СЧН$	$СЧН$ – середня чисельність населення регіону
Імпортний потенціал регіону	$I / СЧН$	

Джерело: [3, с. 85; 4, с. 14]

неоднорідністю економічного простору та залежить від внутрішнього та зовнішнього розвитку регіонів.

Оцінка параметрів сталого розвитку міжнародної торгівлі акцентує особливу увагу на зростанні світового виробництва. За останні роки темпи росту світової торгівлі значно перевищують темпи росту міжнародного виробництва (рис. 1), що підтверджує значимість міжнародної торгівлі.

Таким чином, ЗЕД стає важливим фактором розподілу виробництва у регіонах країни та економічного зростання в цілому.

В основному аналіз ЗЕД Сумської області проводять державні статистичні органи, які лише збирають вихідні данні та групують їх для представлення у звітності. При цьому відсутня інформація щодо оцінки ефективності ЗЕД регіону. Пропонуємо розглянути та прорахувати основні показники для проведення даного аналізу по Сумській області за період 2005–2014 рр.

Для відображення зазначеної інформації проведемо оцінку ефективності за допомогою розрахунку експортної, імпорتنної та зовнішньоекономічної квоти. Прорахуємо коефіцієнти покриття експорту імпортом, міжнародної конкурентоспроможності, еластичності зовнішньоторговельного обороту та випередження темпами росту регіонального експорту темпів росту ВРП. А також обчислимо експортний та імпорتنний потенціали регіону. Способи розрахунку зазначених показників наведені у таблиці 1.

Для розрахунку зазначених показників та їх аналізу розглянемо основні зміни у експортно-імпортній діяльності Сумської області. Показники експорту товарів та послуг за останні роки знизились у порівнянні з попереднім роком. Так, у 2013 р. зниження було на 17,3%, у 2014 р. – на 24,6% та становило 980,0 млн. дол. США та 739,0 млн. дол. США відповідно. Імпорт товарів та послуг Сумської області також має тенденцію до зниження починаючи з 2012 р. Так, у 2012 р. обсяги імпорту зменшились на 16,3%, у 2013 р. – на 1,0%, у 2014 р. – на 25,6%, у грошовому вимірнику дані показники становили у 2012 р. – 753,5 млн. дол. США, у 2013 р. – 745,9 млн. дол. США та у 2014 р. – 555,0 млн. дол. США відповідно. У структурі експорту Сумської області більшу частку займає торгівля това-

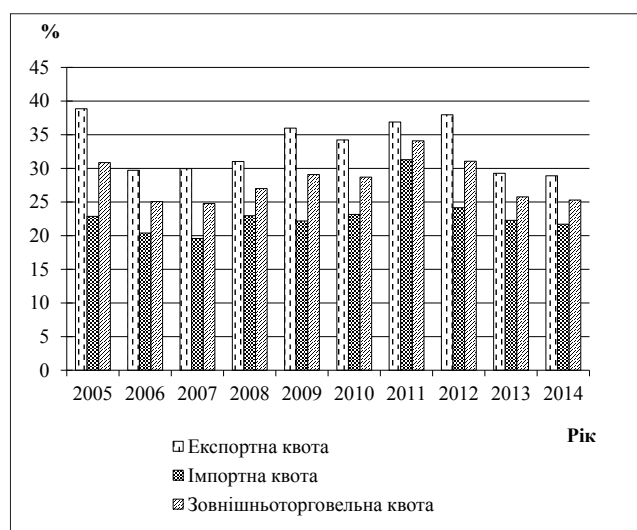

Рис. 2. Динаміка експортної, імпорتنної та зовнішньоторговельної квоти Сумської області за 2005–2014 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [5–7]

рами. В середньому експорт товарів протягом 2005–2014 рр. становить 94,48%, при цьому експорт послугами займає 5,52% загального експорту за обраний період. В імпорті також переважає товарна складова. Так, протягом 2005–2014 рр. частка імпорту товарів Сумської області в середньому становить 83,38%, а імпорт послуг – 16,62% відповідно.

Що стосується прямих іноземних інвестицій Сумської області, то за останні роки їх обсяг збільшувався, за винятком 2014 р. Так, темп приросту у 2013 р. склав 14%, що у вартісному вимірнику становить 427 млн. дол. США, при цьому показник прямих іноземних інвестицій у 2014 р. скоротився на 38,0% і становить 264,7 млн. дол. США.

Проведемо більш детальний аналіз ЗЕД Сумської області. Динаміка експортної, імпорتنної та зовнішньоторговельної квоти за 2005–2014 рр. відображені на рис. 2, що відображає частину міжнародної торгівлі у економіці Сумського регіону.

Аналізуючи отримані дані, бачимо, що експортна квота займає більшу частку у порівнянні з імпортною, що свідчить про експортоорієнтованість Сумської області. У 2012 р. експортна квота досягала найбільшого значення, а саме 37,9%, відповідно, саме така частка вироблених в регіоні товарів та послуг припадала на експорт. Протягом 2013–2014 рр. даний показник зменшується і становить 29,3% та 29,9% відповідно. Імпорتنний потенціал займав найбільшу позицію у 2011 р. та становив 31,3%, відповідно, саме така частка імпорту знаходиться у валовому регіональному продукті за обраний період. Починаючи з 2012 р. даний показник починає скорочуватись та становить 24,1% – у 2012 р., 22,3% – у 2013 р. та 21,7% – у 2014 р.

Далі вважаємо доцільним розглянути динаміку коефіцієнтів покриття експорту імпортом, міжнародної конкурентоспроможності, еластичності зовнішньоторговельного обороту та випередження темпами росту регіонального експорту темпів росту ВРП за 2005–2014 рр. (рис. 3).

Коефіцієнт покриття імпорту експортом демонструє, у скільки разів експорт перевищує імпорт регіону. За 2005–2014 рр. у економіці Сумської області завжди перевищував експорт, що відіграє позитивну роль у розвитку регіону. Найбільшого значення даний показник набував у 2005, 2009 та 2012 рр. Така тенденція може пояснюватись зниженням загального обсягу імпорту на території Сумської області.

Коефіцієнт міжнародної конкурентоспроможності, або рівновага торговельних зв'язків, демонструє ступінь експорто-

Рис. 3. Динаміка основних коефіцієнтів рівня розвитку та збалансованості міжнародної торгівлі Сумської області за 2005–2014 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [5–7]

орієнтованості регіону. За досліджуваний період даний показник має позитивне значення, що свідчить про експортоорієнтованість Сумської області. Найбільше значення даний показник досягає протягом 2005, 2007, 2009 та 2012 рр. та становить більше ніж 0,2. Така тенденція пояснюється значним розривом між обсягами експорту та імпорту товарів та послуг.

Коефіцієнт еластичності зовнішньоторговельного обороту Сумської області відображає, на скільки темп росту зовнішньоторговельного обороту регіону перевищує темп росту ВВП регіону. Так, починаючи з 2008 до 2011 р. темпи росту міжнародної торгівлі регіону перевищували темпи зростання валового регіонального продукту, в інші роки тенденція зберігається протилежною. При цьому розрахований коефіцієнт випередження темпами росту регіонального експорту до темпів росту валового регіонального продукту Сумської області має подібне значення до попереднього показника, а саме: протягом 2007–2009 рр. та 2011–2012 рр. темпи росту експорту Сумської області перевищували темпи росту валового регіонального продукту.

Для реалізації потенційних можливостей здійснення міжнародних економічних відносин території важливо оцінити її експортно-імпортний потенціал. Під експортно-імпортним потенціалом території розуміється максимально можливий обсяг міжнародної торгівлі товарами та послугами за умови найбільш ефективного використання усіх факторів виробництва на даній території [8]. Приділимо увагу динаміці показників експортного та імпортного потенціалу Сумської області протягом 2005–2014 рр. (рис. 4).

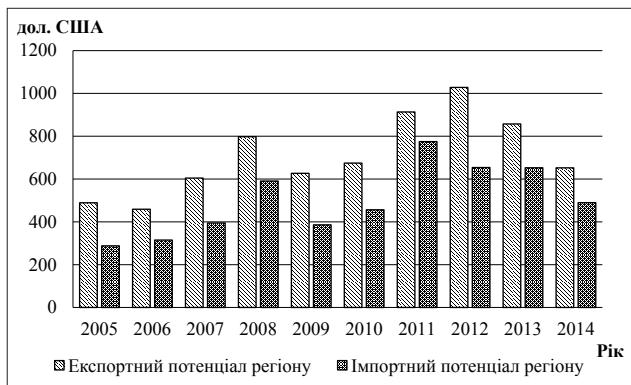

Рис. 4. Динаміка показників експортного та імпортного потенціалу Сумської області за 2005–2014 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [5–7]

Показники експортного та імпортного потенціалу розраховуються на душу населення, що свідчить про вартісне відображення зазначених показників на одного жителя Сумської

області. За проведеними розрахунками експортний потенціал значно перевищує імпортний. Так, в середньому на одного жителя регіону припадає 710,2 дол. США експортного та 500,1 дол. США імпортного товару та послуг.

Розглянемо вплив ЗЕД на розвиток Сумського регіону. Для цього проведемо оцінку причинно-наслідкових зв'язків між валовим регіональним продуктом (обираємо як результативний показник) та експортом, імпортом та прямими іноземними інвестиціями (відобразимо як фактори, що мають вплив). Опишемо пояснення зазначених показників:

1. ВРП – основний узагальнюючий показник, що відображає рівень розвитку регіону, включає в себе суму валової доданої вартості усіх видів економічної діяльності та чисті податки на продукти. Залежна змінна;

2. Експорт товарів та послуг включає в себе вартість товарів, транспортні, будівельні, страхові, фінансові, інформаційні, науково-дослідні та інші послуги, що були вироблені та надані закордонним партнерам. Незалежна змінна;

3. Імпорт товарів та послуг, придбані від закордонних контрагентів товари чи послуги. Незалежна змінна;

4. Прямі іноземні інвестиції включає зарубіжні капіталовкладення у підприємства, що знаходяться у регіоні. Незалежна змінна.

Для проведення даного аналізу за показниками Сумської області протягом 2005–2014 рр. створимо умовне рівняння. Метою здійснення множинної лінійної регресії полягає у пошуку рівняння, яке дозволило б прогнозувати рівень ВРП при відомих темпах росту експорту, імпорту та прямих іноземних інвестиціях. Запишемо економетричну модель наступним чином:

$$Y (BPI) = \beta_1 + \beta_2 (E) + \beta_3 (I) + \beta_4 (III), \quad (1)$$

де $Y (BPI)$ – залежна змінна, валовий регіональний продукт;

β_1 – константа, значення валового регіонального продукту при відсутності інших незалежних змінних;

$\beta_2, \beta_3, \beta_4$ – параметри рівняння;

E – об'єм експорту регіону;

I – об'єм імпорту регіону;

III – об'єм прямих іноземних інвестицій регіону.

Основні параметри розрахованої моделі для Сумської області наведені у таблиці 2.

Таким чином, рівняння має вид:

$$Y (BPI) = 648,15 + 1,39E + 1,654I + 1,714 III. \quad (2)$$

Наступним кроком у побудові моделі є перевірка якості множинної регресії. У даному випадку застосуємо Критерій Фішера. За проведеними розрахунками знайдено, що $F_{факт} = 8,4693$, при цьому $F_{табл} = 4,76$. Отже, виконується рівність $F_{факт} > F_{табл}$, що підтверджує істотний зв'язок між досліджуваними ознаками.

Таблиця 2

Основні параметри моделі взаємозв'язку експорту, імпорту та прямих іноземних інвестицій на валовий регіональний продукт Сумської області за 2005–2014 рр.

Показник	Коефіцієнт	Стандартна помилка	t-статистика	p-значення
β_1	648,1537	482,9623	1,342038	0,228137
β_2	1,0029	1,3886	0,722198	0,497343
β_3	1,4171	1,6549	0,856339	0,424684
β_4	0,8384	1,7144	0,489064	0,642159

Примітки: $R = 0,8994$; $R^2 = 0,8089$; нормований $R^2 = 0,7134$; рівень значущості $\alpha = 0,05$.

Джерело: розраховано автором на основі [5–7]

Висновки. Провівши аналіз ЗЕД Сумської області, було з'ясовано, що регіон є експортоорієнтований, що має позитивний вплив на економіку регіону, адже розвиваються вітчизняні товаровиробники, що забезпечують робочими місцями регіон та наповнюють бюджет. Найбільш високі показники по регіону зафіксовані протягом 2012 р., після чого почався поступовий спад. Проте розраховані показники свідчать про позитивну динаміку.

Було побудовано регресійну модель для знаходження впливу ЗЕД Сумської області на її валовий регіональний продукт. Доведено, що між експортом, імпортом, прямими іноземними інвестиціями та валовим регіональним продуктом є щільний зв'язок.

Перспективами ЗЕД Сумської області є поглиблення співпраці з іноземними країнами, розширення асортименту та ринку збуту для виробленої продукції, підвищення іміджу на міжнародній арені та інвестиційної привабливості.

Література:

1. Дудченко В.Ю. Аналіз тенденцій посткризового відновлення світової торгівлі / В.Ю. Дудченко // Problems of social and economic development of business: Collection of scientific articles. Vol. 1 – Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2014. – P. 49–55.
2. World Trade 2013, Prospect for 2014. Modest trade growth anticipated for 2014 and 2015 following two years lull, WTO Secretariat, Geneva, PRESS/721, 14 April 2014, Chart 1: Grow thin volume of world merchandise export and GDP, 2005–15. – P.2.
3. Кремінь М.В. Фінансова статистика : [навч. посіб.] / В.М. Кремінь, О.І. Кремінь. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 368 с.
4. Растворцева С.Н. Внешнеэкономическая деятельность как фактор развития российских регионов / С.Н. Растворцева, Е.Э. Колчинская // Научные ведомости. Серия «История. Политология. Экономика. Информатика». – 2013. – № 22(165). – Вып. 28/1. – С. 13–24.
5. Валовий регіональний продукт / Головне управління статистики у Сумській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=168&level=3>.
6. Зовнішня торгівля товарами та послугами Сумської області у

2012 р. : [статистичний збірник] / Головне управління статистики у Сумській області. – 2013. – 169 с.

7. Зовнішньоекономічна діяльність та платіжний баланс / Головне управління статистики у Сумській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=65&level=3>.
8. Грищенко В.Ф. Напрями трансформації системи управління експортно-імпортом потенціалом території з урахуванням вимог еколого-економічної безпеки / В.Ф. Грищенко, І.В. Грищенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків : НТУ «ХПІ», 2012. – № 15. – С. 54–61.

Савицкая О.И. Проблемы и перспективы внешнеэкономической деятельности Сумской области

Аннотация. Статья посвящена исследованию динамики основных показателей внешнеэкономической деятельности Сумской области. Были просчитаны основные показатели уровня развития и сбалансированности международной деятельности региона. Проведен регрессионный анализ и рассчитан показатель корреляционной связи для выявления тесной зависимости объемов внешнеэкономической деятельности региона и валового регионального продукта.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, Сумская область.

Savytska O.I. Problems and prospects of foreign economic activity of Sumyregion

Summary. The article investigates the dynamics of the main indicators of foreign economic activity Sumyregion. It was counted the main indicators of a level of development and balance of the international activity of the region. The regression analysis is carried out and the indicator of correlation communication for detection of close dependence of volumes of foreign economic activity of the region and a gross regional product is calculated.

Keywords: foreign trade, export, import, Sumyregion.